

Відвідування театрів разом з дітьми, залучення дітей до розуміння мистецтва театру – це теж є однією із складових художньо-естетичної культури.

Дитина отримує можливість по-справжньому поділитися своїми враженнями, обговорити з батьками побачене. У таких спільних обговореннях дитина розуміє особливості театрального мистецтва, засновані на «живому» спілкуванні артиста та глядача.

Проте не варто перевантажувати дитину обов'язковими бесідами про мистецтво. Дорослі виховують дітей вже тим, що знають і люблять музику чи театр, живопис та архітектуру і не приховують своїх захоплень від них. Не кожна дитина стане художником, музикантом, але в кожній справі людині допомагає творча активність, увага, вміння розуміти людей, співчувати їх печалям, радіти успіхам.

В умовах становлення та розвитку української держави, здійснення реформування економічних та суспільно культурних галузей життя особливої актуальності набувають вищезазначені проблеми виховання духовно-культурної особистості. А духовність – те головне, що становить фундамент поняття «людина» і від того, якою мірою вона стане основою життя кожної української родини, залежить майбутнє нашої нації.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (Нова редакція 2012 р.) // Дошкільне виховання. – 2012. – №17. – С. 4-19.
2. Варккі М. Дитина у світі творчості: Творче та естетичне виховання дошкільнят / М. Варккі // Дошкільне виховання. – 2003. – №6. – С. 57-67.
3. Русова С. Ф. Вибрані педагогічні твори. – К. : Освіта, 1996. – С. 304.
4. Сухомлинський В. О. Народження громадянина // Вибрані твори: В 5-ти т. – К. : Радянська школа, 1980. – Т. 3. – С. 327-337.

Черчата Ю.П.*

СОЦІАЛЬНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ

У даній статті висвітлено шляхи розв'язання завдань соціально-морального виховання дітей засобами театралізації; види театрів, які доцільно використовувати в ДНЗ, вміння і якості, яких набувають діти у процесі театральної діяльності.

Правильно роблять ті батьки й вихователі, які не вимагають від дошкільника дати визначення складних етичних понять, а вдаються до пояснень на прикладах з їхнього життя, або з життя близьких людей. Звернення до особистого досвіду дає

* © Черчата Ю.П.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

можливість з'ясувати, які саме етичні поняття дітьми не засвоєні. Етичні уявлення дитини особливо чітко проступають у тому випадку, коли він сам намагається пояснити мотиви своєї поведінки, інтерпретувати прояви тих чи інших моральних, або неморальних, почуттів.

Моральні почуття входять до групи вищих почуттів. У них виявляється емоційне ставлення дошкильника до навколишньої дійсності, до самого себе. До важливих видів моральних почуттів належать: почуття правди, довіри, справедливості, прихильності, честі, гідності, страху, сорому, провини, совісті, відповідальності, успіху, а також громадянські почуття. Ефективними умовами розвитку моральних почуттів дошкильників є: створення життєрадісної атмосфери, формування довільної поведінки, застосування методів активного залучення дошкильників до вироблення моральних норм і застосування їх на практиці.

Соціально-моральне виховання є одним із найважливіших чинників загального розвитку дошкильників. Воно здійснюється у всіх видах діяльності й покликане забезпечити виховання дитини з перших років життя.

У процесі такого виховання в дитини розвиваються гуманні почуття, формуються етичні уявлення, навички культурної поведінки, соціально-суспільні якості, повага до дорослих, відповідальне ставлення до доручень, уміння дружно гратися й трудитися, справедливо оцінювати свої вчинки й оцінювати дії інших дітей.

Шляхи розв'язання завдань соціально-морального виховання: повага педагога до кожної дитини, емоційно-позитивне спілкування дошкильників один з одним, організація повсякденної спільної творчої діяльності дітей і дорослих. Спираючись на ці принципи, вихователь формує в дітей соціально-комунікативні вміння й навички, дружні почуття, колективні взаємини, створює сприятливі умови для виховання чуйності, співчуття, турботи, доброти.

Соціально-моральне виховання особистості дошкильника вимагає дотримання певних педагогічних умов:

- чіткої постановки виховних завдань, спрямованих на створення гуманних взаємин у дитячому колективі;
- гуманного ставлення вихователя до дітей, прагнення зрозуміти дитину, її стан, мотиви вчинків;
- створення умов для активної діяльності дітей, що формує доброзичливі взаємини, принципи колективізму.

Усім цим наділений театр. Саме він дає педагогам та батькам найширший простір для втілення найграндіозніших виховних завдань.

Проблема соціально-морального виховання дітей хвилювала багатьох видатних педагогів минулого та сучасного.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

В. Сухомлинський любив повторювати: «Тримуючи в руках скрипку, людина не здатна скоїти поганого» [1. с. 254]. Тож завдання мистецтва, театру зокрема, вкласти таку скрипку в душу дитини і допомогти їй заграти на ній.

Прищепленням дитині найкращих рис, становленням її, як свідомої особистості, займалися і такі видатні педагоги, як А. Макаренко, К. Ушинський, С. Русова, Т. Борщаговська, З. Корогодський та багато інших.

Мета даної статті – розкриття важливості соціально-морального виховання дітей дошкільного віку засобами театралізації.

Сьогодні багато педагогів стурбовані пошуком не традиційних шляхів творчої взаємодії з дітьми. Вони намагаються зробити кожне заняття з дитиною цікавим і захоплюючим, просто і ненав'язливо розповісти їй про найголовніше – про красу і різноманіття цього світу. Вихователі навчають дитину всьому, що стане їй в нагоді в цьому складному сучасному житті. Виховують і розвивають основні її здібності: чути, бачити, відчувати, розуміти, фантазувати і придумувати.

Усе життя дітей насичене грою. Кожна дитина хоче зіграти свою роль. Навчити малюка грати, брати на себе роль і діяти допоможе театр.

Театр – один із найдемократичніших видів мистецтва для дітей, він дозволяє вирішити безліч актуальних проблем сучасної педагогіки і психології, пов'язаних із:

- художньою освітою та вихованням дітей;
- формуванням естетичного смаку;
- моральним вихованням;
- розвитком комунікативних якостей особистості;
- вихованням волі, розвитком пам'яті, уяви, ініціативності, фантазії, мовлення (діалогу і монологу);
- створенням позитивного емоційного настрою, зняттям напруження, вирішенням конфліктних ситуацій через гру.

Головне, театр розкриває духовний і творчий потенціал дитини і надає реальну можливість адаптуватися їй у соціальній сфері.

Крім того, театралізована діяльність є джерелом розвитку відчуттів, глибоких переживань дитини, тобто розвиває соціально-емоційну сферу дитини, примушуючи співчувати персонажам, співпереживати розігравані події. Найкоротший шлях до емоційної розкритості дитини, зняття замкнутості, навчання відчуттю і художній уяві – це шлях через гру, фантазування, письменництво.

З театральною діяльністю тісно зв'язано і вдосконалення мовлення, оскільки в процесі роботи над виразністю реплік персонажів, власних висловів непомітно активізується словник дитини, удосконалюється звукова культура його мовлення, його

Нова роль, особливо діалог персонажів, ставить дитину перед необхідністю ясно, чітко, зрозуміло висловлюватися. У неї поліпшується діалогічне мовлення, його граматична будова, вона починає активно користуватися словником, який, у свою чергу, теж поповнюється. Беручи участь у діяльності, що театралізується, діти знайомляться з навколишнім світом у всьому його різноманітті через образи, фарби, звуки, а правильно поставлені питання примушують їх думати, аналізувати, робити висновки й узагальнення, сприяють розвитку розумових здібностей. Театралізована діяльність, створює умови для розвитку творчих здібностей. Цей вид діяльності вимагає від дітей: уваги, кмітливості, швидкості реакції, організованості, уміння діяти, підкоряючись певному образу, перевтілюючись у нього, живучи його життям.

Для того щоб дитина проявила творчість, необхідно збагачувати її життєвий досвід яскравими художніми враженнями, надати необхідні знання і вміння. Чим багатше досвід малюка, тим яскравішими будуть творчі прояви в різних видах діяльності. Тому так важливо з самого раннього дитинства заохочувати дитину до музики, театру, літератури, живопису. Адже період 3–7 років – дошкільний, у цьому віці відбувається бурхливий психічний, фізичний розвиток дитини. Театралізована діяльність приносить величезну користь для соціально-морального, духовного виховання, для становлення характеру дитини, для прищеплення їй найкращих рис, для утвердження себе в суспільстві.

З огляду на вищесказане педагогам дитячих навчальних закладів доцільно створити театральну студію, чи театральний гурток. Нехай навіть робота у цьому напрямку спочатку не буде систематичного порядку. Можна просто час від часу драматизувати якісь невеличкі казочки чи сценки до свят, розваг, чи на заняттях у повсякденному житті. Адже кожен вихователь використовує у своїй роботі і фланелеграф, і настільний, і петрушковий театри з метою урізноманітнити, зробити цікавішими заняття з дітьми. Малюки із захватом спостерігають за таким дійством. Але, якщо вихователь, хоч на хвилику відійде від фланелеграфа, чи настільного театру, то діти – тут, як тут. У їхніх вправних руках зразу опиняються іграшки, чи ляльки і от вони вже «живуть власним життям»...

У такі моменти дуже цікаво спостерігати за дітьми. Споглядаючи за ними, зразу помічаєш їхній емоційний стан, їхнє внутрішнє наповнення. Хтось, найбільш активний і сміливий, «приміряє» роль лідера, хтось – «жертви»... Усе, як в житті. Аж раптом помічаєш, що неактивна, сором'язлива дитина, беручи в руки петрушкову ляльку, чи іграшку з настільного театру, зразу ж перевтілюється у свого казкового

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

персонажа, – де і дівається невпевненість і сором'язливість. А мова, яка гарна мова летіть з вуст дитини, це й цитати з казочки, що читала мама, і примовки, приказки, які маля чуло від бабусі. І навпаки, діти – лідери, що «верховодять» у повсякденному житті й першими беруть до рук ляльку, чи іграшку, можуть знітитися, розгубитися, такі діти часто не можуть «приміряти» на себе роль казкового персонажа в силу відсутності театральних, творчих здібностей. Зазвичай лише третина групи має здібності до перевтілення, артистичні здібності. І це далеко не завжди найбільш активні й розумні діти. Але треба чітко усвідомлювати, що в такому ранньому віці різноманітні таланти тільки починають розкриватися. Часто буває, приходять дитина у садочок і слово боїться сказати: мало спілкується з однолітками, соромиться, уникає щонайменшої публічності. І лише згодом, повністю адаптувавшись у дитячому колективі, звикнувши до «чужих тьоть», почавши довіряти їм, ніби розкривається.

Далеко не всі діти мають театральні здібності. Але, з початком більш-менш системної роботи з дітьми педагог починає розуміти, що маленькі діти мають хист у більш вузькому аспекті театральної діяльності. Хтось – гарно декламує вірші, хтось має гарний музичний слух, хтось гарно рухається, хтось – найкраще «перевтілюється» у казкового персонажа. А хтось із дітей спочатку взагалі не виказував ніяких талантів, а згодом починає розкриватися. Тому склад театального гуртка доцільно весь час змінювати. Почавши займатися театальною діяльністю з дітьми, кожен вихователь мимоволі аналізує свою роботу, а згодом намагається покращити її, зробити різноманітнішою, цікавішою, а отже йому стають не цікаві лише традиційно відомі форми роботи з дітьми, як то фланелеграф, пальчиковий, чи настільний театр. Починається експериментування: освоєння нових видів театру, раніше не опрацьованих педагогом.

Сьогодні в ДНЗ педагогам доцільно використовувати такі види дитячих театрів:

1. Театр іграшок.
2. Настільний театр.
3. Пальчиковий театр.
4. Театр рукавичок.
5. Ляльковий театр.
6. Тіньовий театр.
7. Фланелеграф.

Це основні, можна сказати улюблені, знані та найбільш поширені види дитячих театрів. Але також використовуються в роботі з дітьми й інші види театрів. Вони не такі розповсюджені, але не менш цікаві. Це такі театри:

- театр «Кокон»;
- театр смикунчиків;

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

- театр маріонеток;
- театр ляльок, яких водять по підлозі;
- театр «бібабо»;
- стільчиковий театр;
- паличковий театр тощо.

Під час театралізованої діяльності в дітей формуються вміння творчого самовираження, розвивається здібність до використання прийомів імпровізацій, прагнення до перевтілення, уміння від простого наслідування перейти до творчого самовияву.

У сучасному дошкільному закладі педагоги приділяють чи не найбільшу увагу соціально-моральному вихованню дітей, намагаючись створити атмосферу творчості, відповідальності за результати праці, толерантності, щирої поваги до суспільно-моральних цінностей.

Щоб ефективно справлятися з цим завданням, вихователі користуються численними ідеями видатних педагогів. Наприклад, азбука моральної культури, розроблена у праці В. Сухомлинського «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості». Вона містить низку норм і правил поведінки, зокрема: «... роби все так, щоб добрим людям було добре, а злим нестерпно; плати людям, які дають, своєю працею ти примножуєш честь сім'ї, роду і створюєш своє ім'я; будь добрим і чуйним до людей; допомагай слабким і беззахисним; борись зі злом, обманом, несправедливістю» [2. с. 144].

Усе залежить від виховання в дитинстві – це наступний важливий висновок В. Сухомлинського щодо проблем виховання в дитячі роки. «У дитинстві закладається людський корінь. Жодної людської рисочки природа не відшліфовує, вона тільки закладає, а відшліфовувати нам – батькам, педагогам, суспільству», – зазначав Василь Олександрович [2. с. 489].

Беручи за основу ідеї видатних педагогів, доцільно придумувати з дітьми свої казки, створюючи різні нестандартні ситуації, які сприяють активізації мовлення дітей, розвитку їх мислення, спонукають аналізувати та робити висновки, допомагають запобігти заштампованості мовлення. У результаті діти вчаться фантазувати, придумувати свої варіанти казок, знаходити вихід із нестандартних ситуацій, обґрунтовувати свою думку. У такій атмосфері педагог буде постійно помічати суттєві зміни в моральному розвитку дошкільнят. Діти, розв'язуючи проблемні ситуації, даючи поради друзям, застосовують активні моральні дії, які поступово стають їхніми моральними принципами. Значно поліпшується зв'язне мовлення, активний словник збагачується образними порівняннями, епітетами, метафорами.

У 6-7 років значними є особистісні досягнення дітей – широкого культурного і спеціального характеру, пов'язаного з мистецтвом театру. Так, завдяки сприйняттю театрального

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

місцевості й участі у відповідній діяльності діти здатні виражати свої почуття через театралізовану діяльність, визначати власне ставлення до вистав, діставати насолоду від спілкування з творами мистецтва, від творення прекрасного в мистецьких діях. Вони мають уявлення про виставу, як творчу взаємодію акторів і глядачів, уявлення про театр, як мистецтво бути чутливим глядачем, уміють співпереживати персонажам, розуміють зміст дійства, вистави, усвідомлюють колективний характер дієтворення.

За допомогою власної художньо-практичної діяльності (драматизації, інсценізації засобами різних видів лялькового театру і театру «живого актора») діти можуть розуміти театральний образ як живу акторську дію з використанням засобів мовлення, міміки, жестів, рухів, музики, танцю, співу, можуть ідентифікувати почуття і вчинки персонажів з власними. Вони оволодівають художньою «майстерністю» в міру своїх індивідуально-вікових можливостей. Навчаються виявляти особистісну позицію під час перевтілення у сценічний образ, запам'ятовуючи сюжетну послідовність, своєчасно включаючись у дію, зображуючи позитивного та негативного персонажів, використовуючи музично-пластично-пісенний досвід у театралізації творів різних літературних жанрів. Діти вчать розігрувати українську пісню, казку, фольклорне дійство, управляти вертепними ляльками тощо.

Результатами дитячої театралізованої творчості стають набуті дітьми вміння передавати свої думки, почуття, стан, настрої через художнє слово, виразні музичні, мімічні, пантомімічні рухи й дії. Діти навчаються також розподіляти роботу, під час колективного обговорення маленької сценки чи вистави більш-менш об'єктивно оцінювати свою роботу та інших учасників, разом театралізувати творчу сюжетно-рольову гру, вигадувати казки й засоби для їх театральної реалізації, обирати ролі та виконавців для вистави.

Отже, театралізована діяльність приносить величезну користь у соціально-моральному, духовному вихованні, становленні характеру дитини, прищепленні їй найкращих рис, самоствердження й самореалізації в сучасному суспільстві.

Література:

1. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно-розвинутої особистості // Вибрані твори в 5-ти тт., Т. 1 – К: Радянська школа, 1976. – 654 с.
2. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори в 5-ти тт., Т. 3 – К: Радянська школа, 1977. – 670 с.